

تاریخ پرستاری خراسان

رامین رامین نژاد

انتشارات
آهنگ قلم
زمستان ۱۳۹۱

سرشناسه	رامین نژاد، رامین، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	تاریخ پرستاری خراسان / رامین رامین نژاد.
مشخصات نشر	مشهد: آهنگ قلم، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری	۲۱۴ ص، مصور.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۲۵-۰۶۱-۲
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	ایران، پرستاری -- تاریخ
موضوع	خراسان -- تاریخ پرستاری
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ ۷ ر ۲۵ / ۲۱۴۸ DSR
رده بندی دیویی	۹۲/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۰۶۴۰۱۲

تاریخ پرستاری خراسان

رامین رامین‌نژاد

کانون ویراستاران آهنگ قلم (محمد نعمتی)

بیژن

سوره

میثاق

پارسیان

۱۳۹۱/اول/زمستان

۲۰۰۰/وزیری

۹۷۸-۶۰۰-۲۲۵-۰۶۱-۲

۱۲۰۰۰ تومان

نمونه خوانی

صفحه آرایی

لیتوگرافی

چاپ

صحافی

نوبت چاپ

شمارگان

شابک

قیمت

آهنگ قلم

مشهد/کدپستی ۹۱۳۵۹۶۳۷۱۹

۰۵۱۱-۷۶۲۶۳۰۹-۰۹۱۵۳۲۳۱۶۰۲

info@ahangeghalam.ir

www.ahangeghalam.ir

جمعی از پرستاران بیمارستان امام رضا(ع)

مشهد، سال ۱۳۹۱، (عکس از محسن فراهی)

ناشر

نشانی

تلفن

پست الکترونیک

وب سایت

عکس روی جلد

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۳	فصل اول
۱۳	پرستاران قدیم خراسان
۱۳	تاریخچه دارالشفای رضوی
۱۵	خدمات طبّی دارالشفّا در دوره صفویه تا قاجاریه
۱۷	بیمارداران دارالشفّا در دوره صفویه
۱۸	چگونگی استخدام بیمارداران دارالشفّا
۲۰	دستمزد بیمارداران دارالشفّا
۲۱	بیمارداران دارالشفّا در دوره های مختلف
۲۳	پرستاران دارالشفّا پس از انقلاب اسلامی
۲۵	فصل دوم
۲۵	آموزش پرستاری در خراسان
۲۵	پیشینه مدارس پرستاری در ایران
۲۸	آغاز آموزش پرستاری در خراسان
۲۹	مدرسه پرستاری پروین مشهد
۳۴	آموزشگاه پرستاری آمریکایی در مشهد
۳۶	آموزشگاه بهیاری نوربخش
۳۶	دوره های کمک پرستاری بهداری خراسان
۳۷	آموزشگاه پرستاری قائم (عج)
۳۹	آموزشگاه بهیاری ارتش
۴۱	آموزشگاه بهیاری فردوسی
۴۲	آموزشگاه پرستاری بهار

۴۲.....	تأسیس آموزشگاه پرستاری جرجانی.....
۴۴.....	اولین فارغ التحصیلان آموزشگاه جرجانی.....
۴۶.....	استادان آموزشگاه پرستاری جرجانی.....
۴۸.....	اولین دانشجویان پسر در رشته پرستاری.....
۴۹.....	مأموریت تحصیلی مربیان پرستاری.....
۵۰.....	انتخابات انجمن پرستاران مشهد.....
۵۱.....	تأسیس دانشکده پرستاری مشهد.....
۵۵.....	گروه های پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی.....
۵۹.....	فصل سوم
۵۹.....	مخدره آموزگار (مادر پرستاری نوین خراسان)
۶۰.....	زندگینامه خودنوشت.....
۶۰.....	دوران کودکی.....
۶۱.....	انتخاب رشته پرستاری.....
۶۲.....	ورود به مدرسه پرستاری.....
۶۲.....	اولین پرستاری در شیفت شب.....
۶۵.....	چاپ اولین مقاله پرستاری در مشهد.....
۶۶.....	اولین دختر داوطلب خلبانی.....
۶۷.....	اشتغال در بیمارستان امام رضا (ع).....
۶۹.....	آموختن زبان انگلیسی.....
۷۰.....	شرکت در امتحانات تهران.....
۷۳.....	تحصیل پرستاری در انگلستان.....
۷۵.....	تکمیل آموزش زبان انگلیسی.....
۷۷.....	دلتنگی برای مشهد.....
۷۷.....	تحصیل در دانشکده مامایی لندن.....
۷۸.....	بازگشت به مشهد.....
۷۹.....	خدمات پرستاری و مامایی در مشهد.....
۸۰.....	آموزش ماماهاى محلى خراسان.....
۸۱.....	اهدای کتاب به مدرسه پرستاری.....
۸۲.....	دایر نمودن مطب پرستاری و مامایی.....
۸۲.....	شرکت در کنگره پرستاری ایتالیا.....
۸۴.....	بازدید از دانشگاه های آمریکا.....
۸۵.....	تأسیس انجمن ادبی و فرهنگی.....

۸۵	 ملاقات در ایستگاه راه آهن مشهد
۸۷	 فصل چهارم
۸۷	 مرتضی حسن پور (اولین پرستار مرد ایران)
۸۸	 دوران کودکی
۸۸	 ورود به آموزشگاه پرستاری جرجانی
۸۹	 گذراندن دوره سربازی
۸۹	 ادامه تحصیل در دانشگاه شیراز
۹۰	 استخدام در دانشگاه مشهد
۹۱	 تحصیلات پرستاری در آمریکا
۹۲	 اعزام به مناطق عملیاتی دفاع مقدس
۹۳	 ریاست دانشکده پرستاری و مامایی مشهد
۹۴	 نامزدی برای نمایندگی مجلس شورای اسلامی
۹۴	 یادداشتی برای داوطلبان رشته پرستاری
۹۷	 فصل پنجم
۹۷	 تاریخچه مامایی استان خراسان
۹۷	 قابله های تجربی
۹۸	 اولین مدارس قابلیت در ایران
۹۹	 افتتاح آموزشگاه مامایی در مشهد
۱۰۰	 اولین ماماهاى مشهد
۱۰۰	 ملکه پیم (دیپلمه مامایی از ازبکستان)
۱۰۱	 پوراندخت شهناز (دیپلمه مامایی از تهران)
۱۰۲	 هُما باکویی (دیپلمه مامایی از قفقاز)
۱۰۲	 سیده طاهره قصیم (دیپلمه مامایی از مشهد)
۱۰۴	 کبری افتخاری (دیپلمه مامایی از انگلستان)
۱۰۴	 نیره برقی (دیپلمه مامایی از آلمان)
۱۰۴	 نیرالملوک ناصحی (دیپلمه مامایی از تهران)
۱۰۵	 حمیده قدیمی نوایی (دیپلمه مامایی از آلمان)
۱۰۵	 توزیع شیرخشک
۱۰۵	 آموزش ماماهاى تجربی
۱۰۶	 آموزشگاه مامایی دانشگاه مشهد
۱۰۷	 دانش آموختگان رشته مامایی در خراسان

فصل ششم.....	۱۰۹
تاریخچه پرستاری بیمارستان های خراسان.....	۱۰۹
الف) بیمارستان های قدیمی مشهد.....	۱۰۹
تاریخچه پرستاری جذامی خانه مشهد.....	۱۱۰
تاریخچه پرستاری بیمارستان ارتش.....	۱۱۲
تاریخچه پرستاری بیمارستان امام رضا (ع).....	۱۱۴
تاریخچه پرستاری بیمارستان بنت الهدی.....	۱۱۷
تاریخچه پرستاری آسایشگاه معلولین شهید فیاضبخش.....	۱۱۸
تاریخچه پرستاری بیمارستان شهید کامیاب.....	۱۲۰
تاریخچه پرستاری بیمارستان قائم (عج).....	۱۲۲
تاریخچه پرستاری بیمارستان ۱۷ شهریور.....	۱۲۳
تاریخچه پرستاری بیمارستان سینا.....	۱۲۴
تاریخچه پرستاری بیمارستان مهر.....	۱۲۵
تاریخچه پرستاری بیمارستان آریا.....	۱۲۶
تاریخچه پرستاری بیمارستان امید.....	۱۲۷
تاریخچه پرستاری بیمارستان حضرت ام البنین (س).....	۱۲۸
تاریخچه پرستاری بیمارستان امام حسین (ع).....	۱۲۹
تاریخچه پرستاری بیمارستان ثامن الائمه (ع).....	۱۳۰
تاریخچه پرستاری بیمارستان جوادالائمه (ع).....	۱۳۲
تاریخچه پرستاری بیمارستان رضوی.....	۱۳۳
ب) تاریخچه پرستاری بیمارستان های خراسان.....	۱۳۴
تاریخچه پرستاری سبزووار.....	۱۳۴
تاریخچه پرستاری بجنورد.....	۱۳۷
تاریخچه پرستاری بیرجند.....	۱۳۸
تاریخچه پرستاری تربت حیدریه.....	۱۴۰
تاریخچه پرستاری قوچان.....	۱۴۲
تاریخچه پرستاری نیشابور.....	۱۴۴
تاریخچه پرستاری اسفراین.....	۱۴۵
تاریخچه پرستاری شیروان.....	۱۴۷
تاریخچه پرستاری فردوس.....	۱۴۸
تاریخچه پرستاری تربت جام.....	۱۴۹
تاریخچه پرستاری کاشمر.....	۱۵۰

۱۵۱.....	تاریخچه پرستاری درگز.....
۱۵۲.....	تاریخچه پرستاری سرخس.....
۱۵۳.....	تاریخچه پرستاری قاین.....
۱۵۴.....	تاریخچه پرستاری گناباد.....
۱۵۶.....	تاریخچه پرستاری فریمان.....
۱۵۶.....	تجلیل از پرستاران برگزیده خراسان رضوی.....
۱۵۹.....	فصل هفتم.....
۱۵۹.....	پرستاران خراسانی در سالهای جنگ.....
۱۵۹.....	مداوای مجروحین جنگ.....
۱۶۱.....	تجلیل از پرستاران سال های دفاع مقدس.....
۱۶۳.....	خاطرات پرستاران و امدادگران خراسانی.....
۱۶۳.....	پرستاری دین و ملت نمی شناسد.....
۱۶۴.....	پرستاری از مصدومین شیمیایی.....
۱۶۴.....	چراغ قوه در روشنایی.....
۱۶۶.....	ابتکاری برای مناطق صعب العبور.....
۱۶۷.....	خاطرهای از سر پل ذهاب.....
۱۶۹.....	پانسمان با پتوی سربازی.....
۱۷۰.....	اول به آن مجروح رسیدگی کنید.....
۱۷۱.....	پرستاران و امدادگران شهید خراسان.....
۱۷۲.....	اسامی شهدای بهداری خراسان.....
۱۸۵.....	منابع و مأخذ.....
۱۸۵.....	الف) مصاحبه ها و تاریخ شفاهی.....

تقدیر و تشکر

بر خود لازم می‌دانم از حمایت‌های جناب آقای دکتر محمدرضا رحیم‌نیا (ریاست محترم بیمارستان ۵۵۰ ارتش) که با ایجاد فضای پژوهشی، بستر مناسبی را برای نگارش این کتاب فراهم نمودند، صمیمانه سپاسگزاری کنم.

همچنین از توجه ویژه جناب آقای احمد نجاتیان (ریاست محترم سازمان نظام پرستاری مشهد) ممنونم و از دقت نظر جناب آقای دکتر عباس حیدری (ریاست محترم دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه مشهد) در ویرایش فنی این اثر تشکر می‌نمایم.

به علاوه از تمامی پرستاران و بهیاران پیشکسوت که با اهدای عکس‌ها و اسناد تاریخی و بیان خاطرات خود، بر غنای این کتاب افزودند، قدردانی می‌کنم.

و به خصوص از همراهی و شکیبایی همسرم در طول مدت سال‌های تحقیق، صمیمانه متشکرم.

«نویسنده»

مقدمه

پیشینه تشکیلات پرستاری خراسان به دوره صفویه بازمی‌گردد. این دیرینگی افتخارآمیز، وامدار بارگاه حضرت امام رضا (ع) و موقوفه دارالشفای آن است. صدها برگ اسناد و مدارک باقی مانده نشان می‌دهد که نظامنامه‌ای مشخص درباره وظایف کارکنان دارالشفای از جمله، اطباء، پرستاران و خدمتگزاران و جیره و مواجب آنان وجود داشته است. در این دوره، حدود ۱۵ تا ۲۰ پرستار تجربی زن و مرد که به آنان «بیماردار» گفته می‌شد، از جوانی تا پایان عمر خود، عهده‌دار مراقبت از بیماران بستری در دارالشفای امام رضا (ع) بودند. این شرایط با ضابطی بدون تغییر، حدود سه قرن ادامه داشت.

تا پایان دوره قاجاریه، پرستاران از آموزش رسمی برخوردار نبودند. نخستین تلاش‌ها در خراسان برای «آموزش پرستاران زیر نظر پزشکان تحصیل کرده»، در سبزوار صورت پذیرفت. در سال ۱۲۹۸ش دکتر سید قاسم غنی که به تازگی از دانشگاه آمریکایی بیروت به زادگاه خود بازگشته بود، «بیمارستان حشمتیه سبزوار» را راه‌اندازی کرد و برای تأمین کارکنان پرستاری، عده‌ای از جوانان داوطلب را با تکیه بر علوم جدید پزشکی تحت تعلیم قرار داد. این آموزش فقط شامل مقدمات مهارت‌های پرستاری می‌شد. هفده سال بعد (سال ۱۳۱۵) «مدرسه پرستاری پروین» در بیمارستان امام رضا (ع) در مشهد گشایش یافت که دیپلم رسمی به فارغ‌التحصیلان اعطا می‌نمود. سپس آموزشگاه‌های مختلف پرستاری و مامایی در خراسان دایر و با حمایت وزارت بهداشتی بر تعداد آن‌ها افزوده شد که مهم‌ترین آن‌ها «آموزشگاه پرستاری جرجانی» (تأسیس: ۱۳۳۷) و «آموزشگاه پرستاری شهناز (قائم)» (تأسیس: ۱۳۴۷) بود که به فارغ-

التحصیلان مدرک لیسانس اعطا می‌نمود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و ادغام آموزشگاه‌های پرستاری و بهیاری، «دانشکده پرستاری و مامایی» در مشهد تشکیل و با توسعه امکانات و بالندگی علمی، مقاطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترای پرستاری نیز ایجاد گردید.

نگاهی به سیر تحولات پرستاری در خراسان نشان می‌دهد که شغل پرستاری تا دهه ۱۳۴۰ از جمله مشاغل دون پایه و دارای منزلت اجتماعی پایین بود. بخش عمده امور پرستاری بر عهده پرستاران تجربی بود که عوام به آنها «باجی» (خواهر) می‌گفتند که تقلیدی از لقب متداول «Sister» در بیمارستان‌های مسیحی غربی بود. حضور این قشر از پرستاران تجربی تا دهه ۱۳۵۰ بسیار پررنگ بود و به جز بیمارستان‌های دانشگاهی قائم (عج) و امام رضا (ع) که به روش نوین و دانشگاهی اداره می‌شدند، روش «باجی‌گری» همچنان در بیمارستان‌ها غالب بود. از حدود سال ۱۳۶۰ آمار پرستاران و بهیاران تحصیل کرده نسبت به بهیاران تجربی به تعادل رسید و با گذشت زمان، پرستاری علمی و نوین جایگزین روش‌های قدیمی شد به گونه‌ای که امروزه در بیمارستان‌های فوق تخصصی فقط از کارشناس پرستاری استفاده می‌شود و دیدگاه اجتماعی مردم در خصوص پرستاران نیز به کلی متحول گردیده است.

برای ثبت تحولات سیمده ساله پرستاری خراسان، منتخبی از دو هزار صفحه اسناد تاریخی دارالفشای رضوی مورد کنکاش قرار گرفت. همچنین برای تدوین تاریخچه پرستاری بیمارستان‌های قدیمی خراسان، از روابط عمومی و قسمت پرستاری بیش از ۳۰ بیمارستان منتخب استعلام شد، اما سوابق پرستاری مورد نیاز در هیچ بیمارستانی ثبت و ضبط نشده بود. انحلال بیشتر آموزشگاه‌های بهیاری و پرستاری سابق یا ادغام آنها در دانشکده‌های پرستاری و همچنین از بین رفتن اسناد مربوطه، سبب اشکالاتی در پیشرفت تحقیقات شد؛ از این رو، برای جبران خلأ ناشی از نبود منابع مکتوب تاریخ پرستاری، بیش از یکصد نفر از پرستاران و بهیاران پیشکسوت شناسایی، و به واسطه مصاحبه و یادداشت‌برداری، تعداد قابل توجهی سند تاریخی و قطعه عکس قدیمی نیز گردآوری گردید که این مراحل بیش از سه سال به طول انجامید.

از آن‌جا که سال ۱۳۹۱ دو بار با مناسبت فرخنده «میلاد حضرت زینب کبری (س)» و «روز پرستار» مزین و عجین گردیده، لذا برای گرامی‌داشت مقام و منزلت حضرت زینب کبری (س) که الگوی حقیقی پرستاران مسلمان است، این اثر برای مطالعه علاقه‌مندان و آشنایی آنان با پیشینه افتخارآمیز پرستاری خراسان منتشر گردید.